מפניני הפרשה - מאמר

שלושת היסודות המקיפים את האדם

"וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר" - שואל רש"י בפירושו לתורה: "מה ענין שמיטה אצל הר סיני? והלא כל המצוות נאמרו מסיני?! ומשיב כל כך: **"אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, כך שנויה בתורת כהנים"**. וממשיך רש"י ומבאר: **"ונראה לי שכך פירושה: לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בערבות מואב במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו מסיני, ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן, וחזרו ונשנו בערבות מואב"**.

ופלא הדבר: הרי השאלה במקומה עומדת!! מה ענין שמיטה אצל הר סיני? הרי לפי זה אפשר היה לקבוע כל מצוה אחרת, שלא הוזכרה בחומש דברים (משנה תורה) ולומר אחר כך: מה מצוה פלונית נאמרו כללותיה וכו' מסיני אך כל המצווה כך, ולמה דווקא שמיטה?

אכן הרמב"ן בפירושו לתורה אחרי שהביא את פירוש רש"י הנ"ל כתב: **"אינו נכון בעיני כלל, שהרבה מצות כשמיטה שלא נשנו בערבות מואב ונדע בהן שנאמרו כללותיהן ופרטיהן מסיני או באוהל מועד...."**

ונראה לבאר שמצוות השמיטה נבחרה משום שיש במצוות השמיטה משהו מיוחד, המסמל את כל המצוות כולן.

התורה ומצוותיה מכוונות ומישרות את חיי האדם בשלושה כיוונים: א. בין אדם למקום. ב. בין אדם לחבירו. ג. בין אדם לעצמו.

כשאמרו במסכת אבות פרק א': **"על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים"**, ברור שהתכוונו במילה: "עבודה" לעבודת הקורבנות, בזמן שבית המקדש קיים, ועבודת התפילה היום (כך פירשו רוב ככל המפרשים). אולם ניתן גם לפרשה במובן נוסף, והוא: העבודה הפשוטה, עבודת חול של **"אדם לעמל יולד"**. לפי פירוש זה יצא: התורה – בין אדם למקום, העבודה – בין אדם לעצמו, וגמילות חסדים – בין אדם לחבירו.

וכל שלשה היסודות הללו מתקדשים ומיטהרים על ידי השמיטה. בין אדם למקום: **"ושבתה הארץ שבת לה'"**- להודיע לאדם, כי לה' הארץ ומלואה. השמיטה מחדירה ומשרישה בלב האדם את ההכרה כי: **"יש מנהיג לבירה"** והקב"ה הוא אדון העולם. ודרשו חז"ל בתורת כוהנים: "שבת לה'" - לשם ה', כשם שנאמר בשבת בראשית". ומה כתוב בשבת בראשית? **"ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ"**, וכך הוא במצוות השמיטה. בין אדם לעצמו: כתוב: **"שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת את תבואתה"**, זוהי העבודה. בין אדם לחבירו: כתוב: **"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך..."** ובפרשת משפטים: **"והשביעית תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך"**, כלומר: פירות שביעית הן הפקר לכל.

ולדרגה היותר גדולה הגיע היחס שבין אדם לזולתו במצוות השמיטה: **"ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול"** – כלומר עפ"י ההלכה אסור למנוע אפילו בהמות וחיות מלאכול פירות מופקרים בשביעית. השפעת המצוות על שלושת היסודות הנ"ל אינו רק במצוות השמיטה, אלא השמיטה מסמלת את כל המצוות, כדי להדגיש מסר, בחרה התורה בשמיטה בה המסר ברור ואמרה - **"מה שמיטה מסיני, אף כולן מסיני"**.

בין אדם לחבירו

ראוי לייסד בכל עיר ובכל קהילה קופת גמ"ח (גמילות חסדים) ציבורית, לשם כל אחד מהקהילה יפריש מעות לפי כוחו, וזה יחזק הצדקה ומידת החסד.

לגבי מצוות ההלוואה לנזקקים אין שיעור למספר הפעמים שמלווים, ויש להלוות אפילו עד מאה פעמים, אם ידו משגת ולא ירע לבבו לחשוב בליבו כמה מטריח אותו הלווה תמיד בלקיחת ההלוואה ופירעונה, כמו שאינו כועס על מי שהוא דופק תמיד על פתח חנותו לתת לו ריווח בעסקיו, וידע כי בכל פעם הוא מקיים מצוות עשה מהתורה ותבוא עליו ברכה מאת ה'.

שואל ומשיב

שאלה: האם אפשר לקיים את המנהג להדליק נר של יום פקודת השנה (יאר צייט) על אביו או אמו בנר חשמלי?

תשובה: רמז למנהג הדלקת הנר לכבוד הנפטרים, נזכר במשנה ברכות נב: אין מברכים בורא מאורי האש במוצאי שבת על הנר של מתים, ובגמרא נג. מובא: כל מת שמוציאים לפניו נר ביום ובלילה אין מברכים עליו. ופירש רש"י: כל מת שהוא אדם חשוב ומוציאים לפניו נר ביום לכבודו, אף אם הוציאוהו בליל מוצאי שבת אין מברכים עליו, לפי שנעשה לכבוד ולא להאיר. וכן נפסק בשו"ע סימן רצח' סעיף יב'.

באחרות חיים הלכות ערב יום הכפורים כתב: כתב רבינו אשר, נוהגים שכל אחד מדליק נר בערב יום הכפורים לכפר על אביו ואמו, כי כבוד הוא להשי"ת, שנאמר באורים בכבדו ה', ומנהג ישראל תורה הוא. מכאן נהגו מידי שנה ביום הפטירה של אביו או אמו להדליק נר לעילוי נשמתם. וכתב בשו"ת מהרש"ל סימן מו', שאם שכח להדליק נר בערב שבת בבית הכנסת ביום פטירת אביו או אמו, כמו שרגילים להדליק בכל ארץ אשכנז, מותר לומר לגוי להדליק הנר בבין השמשות, שמאחר שהעולם נזהרים בהדלקת הנר לכבוד אב ואם, נחשב כצורך גדול, ולכן יש להתיר.

לעצם השאלה, לפי מה שפסק בשו"ת "בית יצחק" חלק א' מיורה דעה סימן קכ', שאפשר לצאת ידי חובת הדלקת נרות שבת בנר חשמלי. והובא להלכה באחרונים, נראה שמכל שכן שאפשר גם כן לצאת ידי המנהג של הדלקת נר נשמה בנר חשמלי, שאורו צלול, ואין ריח נודף ממנו, ואף להעדיף נר חשמל על נר שמן. אומנם יש מי שאומר שעל דרך הסוד נכון יותר לעשות נר שמן. אולם כבר כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל חלק ב' – "ואני איני חש לסודות שלא גילה רבינו האר"י עצמו..."

סיכום: אפשר לצאת ידי המנהג של הדלקת נר נשמה לעילוי נשמת ההורים בנר חשמלי. ומה טוב להתנדב להדלקת מנורות החשמל של בתי המדרש שעוסקים בתורה, ויגרום לעילוי נשמת הנפטרים. ויהיו למליצי יושר עליו. כי נר מצוה ותורה אור. (עפ"י שו"ת יחווה דעת חלק ה' ס')

מפניני הפרשה - רעיון

זהירות, אדם לפניך!

"ולא תונו איש את עמיתו" – שלא נאמר דברים המצערים את זולתנו. כתב בספר "החינוך", שיש להיזהר שלא יהא נשמע מדבריו אפילו רמז שיכאיב לזולת, **"כי התורה הקפידה הרבה באונאת (צער) דברים, לפי שהוא קשה מאוד ללב הבריות, והרבה בני אדם יקפידו עליהם יותר מעל הממון!"** - האם מישהו יכול להעלות על דעתו מחזה כזה: עשרות יהודים בבית הכנסת, מתפללים עטופים בטלית. כשפותחים את ההיכל, כולם קמים. מוציאים את ספר התורה, נותנים כבוד לתורה, מלווים ומנשקים אותה. ספר התורה נפתח – והגבאי מחלק לכולם לחמניה ובה...בשר פיגולים!! והם מתענגים ממנה בשמחה ועיניים בורקות?!!

לא, תרחיש כזה לא יתכן!! אולם לדאבון הלב קרה דבר דומה. אחרי חזרת הש"ץ של תפילת שחרית בשבת, ניגש כל הקהל והיכל. ספר התורה הוצא ובכבוד רב הובילו אותו לבימה. לאחר הגבהת ספר התורה, ניגש בחור חמד לקרא בתורה. לפתע נתקל הבחור ושגה בקריאת מילה כלשהי – קפצו אנשי הציבור והעירו לו על השגיאה. הקורא התבלבל, וחזר על שגיאתו. והציבור העיר בקולניות. הקורא האדים, והתבלבל עוד יותר. אח, איזו הנאה. ההערות עטו עליו כעדת דבורים, עקצוהו מכל צד. אפילו אלו שנוהגים "לחלום" בשעת קריאת התורה מיהרו לברר היכן אוחזים, מחכים לתקלה הבאה.

הכתוב בפרשה שלנו מצווה - **"ולא תונו – תצערו – איש את עמיתו"**. איסור מן התורה לצער יהודי! בין איש, בין אישה, בין...ילד קטן!!! כמה הדבר שכיח בחברה – במשפחה, בבית הכנסת ובכיתת הלימודים – ש"עוקצים" חבר, לועגים לו, מספרים בדיחה על חשבונו. וזהו לאו מן התורה. איסור, שגם אם לא נלקה עליו בבית דין, כמה מלקויות ללא רצועת עור של עגל יש ביד ה' שציווה על זה! ועוד ננסה לחשוב איך היינו מרגישים - אם היינו במקומו?!

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

עמרם בן יהושע חסין ז"ל
עזרא נחום בן עזיזה ז"ל
ר' אבישי בן דבורה הכהן ע"ה
רס"ר גלעד בן ושרית אלמליח הי"ד
נריה בן צפורה ניאזוב ז"ל
אברהם בן רחל ג'ען ז"ל
אסתר בת שיפרה פוזיילוב ז"ל
אהרון בן שרה שרון ז"ל
ר' פסח אבינעם בן יונה וינוגרד ע"ה
חנה שלום בת עובדיה ומרים טיירי ע"ה

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב ז"ל הי"ד
אליעזר בן מטילדה ויצחק פריזי ז"ל
אליהו בן רחל בנאים ז"ל
ניר בן דרורה ארזוני ז"ל
ארלט בת ליזה עזריה ע"ה

בס"ד יח' לחודש אייר ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גיליון מספר 31
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת אמור
אבות פרק ד'
מפטירים
"והכהנים הלווים בני צדוק"
(יחזקאל מד' טו')

חשמונאים (שעון קיץ)

כניסת השבת:	19:12
יציאת השבת:	20:11
זמן רבנו תם:	20:45

אכילה ושתיה עם תפילין - עפ"י פסיקת מרן בש"ע ופוסקים האחרונים

בגיליון הקודם למדנו שאין לישון כשהתפילין בידו, אפילו שינת עראי, ומי שנאלץ לעשות זאת, עליו לישון בישיבה כשראשו בין ברכיו, כדי שלא ירדם.

מקור בתלמוד

בגמרא במסכת סוכה דף כו. התבאר שכאשר התפילין נמצאות בידיו של האדם, אסור לו לישון כלל, אפילו שינת עראי, זאת מחשש שמא ייפלו התפילין מידיו. והרמב"ם בהלכות תפילין, פרק ד' הלכה טו' פסק שאם התפילין כרוכות על ידו, מותר לישון בהן אפילו שינת קבע.

בית יוסף

ה"בית יוסף" בסימן מד' מבאר שהחילוק בין מצב בו התפילין "כרוכות" בידו, לבין 'אוחזן בידו' הוא שכאשר הן 'כרוכות' אין חשש שייפלו בשינה, לעומת זאת כשהוא'אוחזן' בידו, יש חשש שיפלו ממנו תוך כדי שינה.

"...הא דקתני ישן בהם בין קבע בין עראי בדנקוט לחו בידיה כלומר שהם כרוכין יפה בידו דליכא למיחש שמא יפלו כשיישן...ת"ר לא יאחז אדם תפילין בידו וכו' ולא יישן בהם וכו' דהחיא אחיזה בעלמא בלא כריכה".

פסיקה להלכה בשו"ע

כן פסק מרן בשו"ע בסימן מד' סעיף א' ומהרמ"א עולה, שלא הוששים לנפילת התפילין כשהן מונחות בנרתיקן, ולכן אפילו שינת קבע מותרת.

היו תפילין כרוכין בידו – מותר לישן בהם אפילו שינת קבע. ואם אוחזן בידו ואינם כרוכים בידו – אסור לישן בהם אפילו שינת עראי. הגה: ודווקא כשאוחזן בלא נרתיקן, אבל בנרתיקן - בכל ענין שרי.

סיכום: אין לישון עם התפילין כשאוחזן בידו, אלא אם הן בנרתיקן. אבל אם הן כרוכות עליו מותר לישון בהם, אפילו שנת קבע.

אכילה ושתייה עם תפילין

מקור בתלמוד

במסכת ברכות דף לה. ופירוש רש"י עולה שהאכילה בתפילין כשלעצמה לא נחשבת לביזיון התפילין, אולם היא נאסרה, מחשש שהאדם יגיע תוך כדי סעודתו לשכרות, וזה דבר שמבזה את קדושתם של התפילין.

"...אמר רבי יצחק: הנכנס לסעודת קבע - חולין תפיליו ואחר כך נכנס. ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: מניחן על שלחנו, וכן הדור לו. ועד אימת? אמר רב נחמן בר יצחק: עד זמן ברכה".

מפרש רש"י: חולין תפיליו: שמא ישתכר בסעודה ויתגנה בתפיליו. **וכן הדור לו:** שיהו מזומנים לו, ויחזור ויניחם בשעת ברכה.

בית יוסף

מגמרא זו דקדק מרן ה 'בית יוסף' בסימן מ' שחליצת התפילין לפני שאדם יושב לסעודה הוא רק לסעודת קבע ולא לסעודת עראי.

"...ומשמע, דלאכילת קבע דוקא צריך לחלצן, אבל לא לאכילת עראי. והכי איתא בהדיא בירושלמי פרק שני דברכות (הלכה ג') וכן כתב המרדכי (הלכות תפילין סי' ע"ד) וכן כתב הרמב"ם (פרק ד' הלכה טז')..."

פסיקה להלכה בשו"ע

וכן פסק מרן בשו"ע סימן מ' סעיף ח' שהצורך לחלוץ את התפילין לפני שאדם יושב לסעודה הוא רק לסעודת קבע ולא לסעודת עראי.

"הנכנס לסעודת קבע, חולצן ומניחן על השלחן עד זמן ברכה, וחוזר ומניחן. אבל לאכילת עראי אין צריך לחלצן".

משנה ברורה

לדעת המשנה ברורה בס"ק כ', אכילת עראי היא אכילה בשיעור של 'כביצה'. אולם בס"ק יט' מעלה אפשרות שהלכה זו מתייחסת למי משניח את התפילין כל היום, אבל עפ"י הנוהג היום שמניחים אותם רק בשעת התפילה, לכתחילה אין לאכול כלל בתפילין.

ילקוט יוסף

בספר ילקוט יוסף סימן מ' לא הגדיר מהי אכילת עראי לעניין התפילין, אבל כתב שטעימה קלה נחשבת כאכילת עראי.

מי שלומד אחרי התפילה כשהתפילין עליו, רצוי שלא יחלוץ את התפילין לצורך אכילה כזו, ואין זו חומרא להסירם בשל כך.

והוסיף שהרגיל לעשן סיגריה כדי להתרכז בלימודו, מותר לו לעשן גם כשהוא מעוטר בתפילין. אולם הדגיש שבלאו הכי ראוי ונכון מאד שלא לעשן כלל, מאחר ורופאים ואנשי המדע הוכיחו שהעישון גורם למחלות איומות ה' ירחם.

פסקי תשובות

כן כתב בספר 'פסקי תשובות' סימן מ' אות ח' בשם כמה מהפוסקים האחרונים שיש מצבים שאין להחמיר באכילת עראי בתפילין:

ביאור הלכה

בביאור הלכה בד"ה וחוזר ומניחן הסתפק האם אדם שהוריד את התפילין כדי לאכול אכילת קבע יצטרך לחזור ולברך על התפילין כשמניחם אחרי האכילה.

ההתלבטות היא האם בכוחה של גזירת חז"ל, שלא לאכול סעודת קבע עם תפילין משום שכרות, להחשיב את זמן הסעודה להפסקה גמורה של המצווה, וממילא לחייב בברכה נוספת על התפילין? הביאור הלכה לא פסק בעניין זה ונשאר בצריך עיון.

סיכום

הנכנס לסעודת קבע, עליו לחלוץ את התפילין לפני הסעודה, ואם בכוונתו לחזור ולהניחם עליו, יניחם על השלחן עד זמן ברכה, ואז חוזר ומניחן בברכה. אבל לצורך אכילת עראי אין צריך לחלוץ.

פינת העורך

"וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו: (פרק כה' יד) עפ"י התורה יש להעדיף לקנות מיהודי ולא מגוי, אך גם אוסרת להונות בקניה או במכירה. ואמרו רז"ל, שכשם שאסור למוכר למכור חפץ ביותר ממחירו, כך אסור על הקונה לקנות: **"מציאה"** כשאין הבעלים יודעים את שוויה האמיתי, ולנצל את תמימותו. **"ולא יאמר הלוקח: דרך המוכר לדעת את המחיר, והוא מכר לי בזול – אלא שניהם באזהרה זו!"**

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לידידנו היקרים מאור ומירב קדמי הי"ו לרגל הולדת בתם עופרי הי"ו (נבדה למשה ואסנת ניאזוב הי"ו).

יהי רצון מלפני שוכן מרומים שתיזכו לגדלה יחד עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לידידנו היקרים נתנאל וליב כהן גינדי הי"ו ולכל בני משפחותיהם לרגל הולדת בנם אור אריה הי"ו (נכד לאליהו ויעל כהן גינדי הי"ו), והכנסתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.

יהי רצון שתזכו לגדלו באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

עניית אמן ומשמעותה – חלק א׳

עניית אמן

עניית אמן היא - קיום וחיזוק דברים שאדם שומע מפי חברו על ידי שעונה אמן. בשלשה מובנים נאמר דין אמן: בשבועה, בקבלת דברים, בו האמנת דברים, כפי שמובא בגמרא במסכת שבועות דף לו. ויבואר בהמשך:

"אמר רבי יוסי ברבי חנינא: אמן - בו שבועה, בו קבלת דברים, בו האמנת דברים. בו שבועה, דכתיב: ואמרה האשה אמן אמן. בו קבלת דברים, דכתיב: ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן. בו האמנת דברים, דכתיב: ויאמר ירמיה הנביא, אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך..."

בשבועה

כל העונה אמן אחר שבועה, הרי זה כמוציא שבועה מפיו, כמובא בגמרא במסכת שבועות דף כט: **"אמר שמואל: כל העונה אמן אחר שבועה - כמוציא שבועה בפיו דמי, דכתיב: ואמרה האשה אמן אמן.**

שהרי הסוטה לא אמרה כלום אחרי שבועת הכהן, ואם אינה כמוציאה שבועה מפיה אין כאן אפילו שבועה מפי אחרים. וכן פסק הרמב״ם להלכה בהלכות שבועות פרק ב' הלכה א': **"...שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו..."** ובתלמוד הירושלמי במסכת סוטה פרק ב' הלכה ה' למדנו זאת מהפסוק:

"לעברך בברית ה' אלוקיך ובאלתו, ואין אלה אלא שבועה, כמו שנאמר בחומש במדבר פרק ה' פסוק כא': "והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה". ולא מצינו שנשבעו ישראל בעצמם, אלא ודאי שענו אמן אחרי משה כמו בהר עיבל".

קבלת דברים

קבלת דברים באמירת אמן פירושה, שהאומר לחבירו על מנת שתקיים לי תנאי כך וכך וחבירו אמר אמן, הרי זו קבלה וחייב לקיים התנאי.

למדנו זאת מהפסוק בחומש דברים פרק כז' פסוק כו': **"ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן".**

או למדו זאת מאמן של סוטה, שמוסב לא על השבועה, אלא על האלה שהכהן מקלל אותה.

האמנה

האמנת דברים פירושו הוא שראוי לענות אמן על דבר תפילה ותחינה שחברו אומר, שהוא לשון מאמת הדברים שיהי רצון שיהא אמת כן. ובמובן זה עונים אמן אחר ברכת כהנים. למדנו מהפסוק בנביא ירמיהו פרק כח' פסוק ו': **"ויאמר ירמיה הנביא אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך..."**.

או מהפסוק במלכים א' פרק א' פסוק לו': **"ויען בניהו בן יהוידע את המלך ויאמר אמן כן יאמר ה' אלוקי אדני המלך".**

וכן מובא בספרי דברים פרשת האזינו פיסקא שכ': **"רבי דוסתי בן יהודה אומר אל תהי קורא לא אמון בם, אלא לא אמן בם, שלא היו רוצים לענות אמן אחר הנביאים בשעה שהיו מברכים אותם וכן הוא אומר (ירמיה יא' ה'): למען הקים את השבועה אשר נשבע לאבותיכם לתת להם ארץ זבת חלב ודבש כיום הזה, ולא היה בהם אחד שפתח פיו וענה אמן עד שבא ירמיה וענה אמן שנאמר (ירמיה יא' ה') ואען ואומר אמן ה'".**

ואפילו כאשר אדם שומע מישהו שמתפלל או מברך לישראל בלי הזכרת השם, חייב לענות אמן, ולכן נהגו לענות אמן אחרי "הרחמן" בברכת המזון, ומצאנו שהקב״ה כביכול נענע בראשו כעונה אמן אחר ברכת רבי ישמעאל בן אלישע. אפילו גוי שבירך לישראל עונים אחריו אמן, שנאמר: **"ברוך תהיה מכל העמים"**, ובמסכת עבודה זרה דף סה. מובא שרבא ענה אמן אחר בר שישך שאמר: כל עין הרוצה לראות ברעת ישראל תיפקע.

עניית אמן אחרי ברכה לה'

בספרי דברים פרשת האזינו פיסקא שו' מובא שהפסוק עליו הסתמכו חז״ל בקביעת הצורך לענות אמן אחר ברכה לה' הוא מהפסוק בחומש דברים פרק לב' פסוק ג': **"כי שם ה' אקרא - רבי יוסי אומר מנין לעומדים בבית הכנסת ואומרים ברכו את ה' המבורך שעונים אחרים ברוך ה' המבורך לעולם ועד, שנאמר כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלוקינו...ומנין שעונים אמן אחר המברך שנאמר הבו גדל לאלוקינו".**

וכן מובא בספר תהלים פרק קו' פסוק מח' (וכן בדברי הימים א' פרק טז') לגבי ברכת דוד: **"ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללו יה".**

לכן השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות, חייב לענות אחריו אמן, כפי שפסק מרן להלכה בשו״ע בסימן רטו' סעיף ב': **"השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות, אף על פי שלא שמע כולה מתחילתה ועד סופה, אעפ״י שאינו חייב באותה ברכה, חייב לענות אחריו אמן.."** וזה בין בברכת הנהנין ובין בברכת המצוות, כמו שכתב הטור בסימן קצח: **"...וכן בכל ברכות שאדם שומע בין ברכת פירות בין ברכת מצות עונה אמן".**

בית יוסף

הבית יוסף הבין את דברי הטור בסימן רטו' שעיקר עניית אמן אינה חובה, אלא אם ירצה עונה: **"עונין אמן אחר ישראל המברך אף על פי שלא שמע כל הברכה אלא הזכרת השם ומוקמינן לה כשלא אכל אבל אם אכל ונתחייב בברכה אינו יוצא עד שישמע כל הברכה...ויראה שעונים דקאמר לאו חיובא קאמר אלא קא משמע לן דאין עונין אמן אחר הכותי. אבל הרמב״ם ז״ל כתב השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות אף על פי שלא שמע כולה מתחילתה ועד סופה אף על פי שאינו חייב באותה ברכה חייב לענות אחריו אמן..."**

בית חדש (ב״ח)

אבל הב״ח פירש את דבריו, שלא אמר אלא אחר ברכת עכו״ם, אבל אחר ברכת ישראל חייב לענות, או שמי שלא שמע אלא סוף הברכה הוא שאינו מחויב לענות, אבל מי ששמע כל הברכה חייב בעניית אמן. ובביאור הלכה בסימן רטו' בד״ה "חייב לענות אחריו אמן", חילק כך: כששמע אפילו סוף הברכה בלבד חייב באמן, ומי שלא שמע כלל אלא יודע שזה סיים ברכה פלונית, מותר לענות אמן, אלא שאינו חייב בדבר.

אמן שעונים אחרי ברכת האל הקדוש וברכת שומע תפילה שבתפילת שמונה עשרה חשובות ביותר, כפי שמובא בתוספות מסכת ברכות דף כא: **"בירושלמי פרק תפילת השחר קאמר, לא התפלל ובא ומצאן מתפללין מוסף, אם היה יודע שיהיה מתפלל וגומר עד שלא יתחיל ש״ץ כדי לענות אמן מתפלל אם לאו לא יתפלל. באיזה אמן אמרו פליגי ביה תרי אמוראי חד אמר באמן של האל הקדוש וחד אמר באמן של שומע תפילה, ולא פליגי כאן בחול כאן בשבת, והא דאמרינן באמן של שומע תפלה היינו בחול לכך יש ליזהר לענות אמן בהאל הקדוש וגם לענות אמן בשומע תפלה ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר שמונה עשרה ברכות שלמות במוסף של חול כגון בר״ח ובחול המועד..."** חשיבותן של ברכות אלו היא מפני שברכת "האל הקדוש" היא סוף השבח של שלש ראשונות, וברכת "שומע תפילה" היא סוף התפלות האמצעיות, ולכן אדם מפסיק לעניית אמן אחר ברכות אלו אפילו אם הוא באמצע קריאת שמע.

חז״ל הפליגו במעלת אמן, ואמרו: שגדול העונה אמן יותר מהמברך, כמובא במסכת ברכות נג: **אמר ליה רב לחייא בריה: ברי, חטוף וברך. וכן אמר רב הונא לרבה בריה: חטוף וברך. למימרא, דמברך עדיף ממאן דעני אמן, והתניא, רבי יוסי אומר: גדול העונה אמן יותר מן המברך!..."**

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

מזמור ה' בתהלים פותח בפסוק: "**למנצח אל הנחילות מזמור לדוד**" מלבי"ם מפרש שהמזמור הזה נחלק לשני חלקים. חלק א' עד פסוק ט', הוא כעין הצעה לגבי התפילה ואיך יתרגש לב המתפלל לה', וחלק ב' הוא הבקשה, מה' יתברך שיצילהו מיד שורריו (רודפיו).

את פסוק ח' ו' וז': ביאר שכוחות ה' יתברך הם רק לטובה. את פסוק ח': ביאר שהיות וכוחות ה' יתברך הם רק לטובה, הרי שיש הבדל גדול בין העובד ה' המתפלל לאלוקיו, ולבין בן ניכר המשתחווה לאלילים.

את פסוק ט': ביאר שבפסוק זה מתחיל להציע מבוקשו, ומבקש מה' שיורהו ה' דרך הקדש של התורה ושלא יטה ממנה.

את פסוק י': "**כי אין בפיהו נכונה קרבם הוות קבר פתוח גרונם לשונם יחליקון:** מבאר מלבי"ם, שמה שאמר בפסוק הקודם: שהפה מציין תמיד את הדבור החיצוני, והלשון מציינת הדבור הפנימי המדובר בעצה והשכל, ובמילה שוררי שבפסוק הקודם כיוון לאלו שבפיהם החיצוני מדברים איתו טובות, אבל בלשונם לשון רמיה וחלק יכוננו להשחיתו, ומצד זה אמר כי הטוב הנראה בפיהם ודבורם החיצוני אין בפיהו נכונה, כי לשונם יחליקון בחלקת לשון והוצאת דיבה, ומצייר כאילו קרבם הוא השאול והאבדון.

כמו שאמר קרבם הוות וגרונם הוא הקבר הפתוח, שבו ירד המת טרם רדתו שאולה, ולשונם הוא מקום חשך וחלקלקות שבו יחליק החולך עליו ויפול אל הבור וחקבר, עד שהבא על לשונם יחלק ויפול אל גרונם שהוא הבור וחקבר, ומשם אל קרבם ששם החות וחשבר שאול ואבדון, והיא מליצה עמוקה על רוע מחשבותיהם ונכליהם...

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית. בתחילת פרק א' מזהיר אב את בנו להתרחק מחברת אנשים שליליים, שיכולים לפתותו להרע בדרכי פיתוי שונים. מפני שכך הם אורחות הרשעים ללכוד את הנפתה כיונה פותה להילכד ברשתו.

פסוק כד' מבאר מלבי"ם שהחוכמה מפצירה בבני האדם לדרכי החוכמה, מפני שכוחות נפש האדם הוכנו לקבלם. את פסוק כה': ביאר שהוא ביטוי לאכזבה להתעלמות מההפצרות לשוב לדרכי החוכמה: את פסוקים כו' וכז': ביאר שזו תגובת החוכמה להתעלמות זו, ושהיא תלעג להם בעת פחדם.

את פסוק כח' ביאר שהוא מבטא את התוצאה השלבית מהתרחקות זו, מכסילים, שיודעים את חקי החכמה ולא שומרים אותם משום שלא גוברים על תאוותיהם, לדרגת אווילים שמסתפקים לגבי חוקי החכמה או לדרגת פתאים שאין יודעים חקי החכמה כלל.

את פסוק כט' ביאר שמתייחס למדרגת הכסילים שעל ידי תאוותם אינם רוצים בדעת כלל, ואינם לומדים מוסר ויראת ה'. את פסוק ל ביאר שהם לא רצו את עצת החוכמה ולקבל את חוקיה, בין מצד שנותנת להם עצה מצד השכל, בין ע"י פחד העונש. את פסוק לא', **ביאר** כביטוי של התוצאה וקבלת העונש על שהלכו בדרכיהם המושחתים ולא בדרכי החוכמה.

את פסוק לב': "**כי משובת פתים תהרגם ושלוות כסילים תאבדם**" מבאר מלבי"ם בהלוקה בין כסילים לפתאים: "...**הפתאים אין יודעים חקי החכמה כלל, והם י"ל שובבות ששכלם שוכב, וזה תהרגם, והכסילים הם יודעים חקי החכמה ואינם שובבים בשכלם, רק סרים מדרכי החכמה בעבור תאותם וע"י שרוצים בשלוה ובתענוגי העוה"ז, לכן שלות כסילים תאבדם שלוה הזאת תאבד אותם בין בעוה"ז בין בעוה"ב, והוא גרוע מן הריגה שהוא רק בעוה"ז כי הפתאים הם שוגגים וי"ל חלק לעוה"ב, לא כן הכסילים בזדון:**

את פסוק לג': "**ושומע לי ישכן בטח ושאנן מפחד רעה**" מבאר מלבי"ם כסיכום: "**ושומע לי ישכן בטח, שבוטח בליבו על חוכמתו, ושאנן מפחד רעה שהחכמה תשמרהו מכל פחד הבא מבחוץ שלא תאונה אליו רעה**".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. **על איזה חלק מעם ישראל נאמר "וקדשתו"?**

א. על הלווים. ב. על הכוהנים.

ג. על מלכות בית דוד. ד. על הרבנים ומלמדי התורה שבישראל.

2. **מדוע מדגישה התורה שהכוהנים הם בני אהרון הכהן?**

א. הוא היה הכהן הראשון. ב. הפניה היא לכל בני אהרון כולל הקטנים.

ג. לרמוז לכוהנים ללמוד ממידותיו של אהרון. ד. תשובות א' וג' נכונות.

3. **כמה ככרות היו בלחם הפנים ובכמה מערכות (פרק כד')?**

א. שבע ככרות במערכת אחת. ב. שתים עשרה ככרות בשתי מערכות.

ג. שמונה עשר ככרות בשלוש מערכות. ד. שלוש ככרות במערכת אחת.

שאלה עפ"י האיבן עזרא - כיתות ה' עד ח'

7. "...**לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלוֹקִים אֲנִי ה'**" (**פרק כב'**) למה הכוונה "אני ה'"?

א. נאמן לשלם את שכרכם. ב. לדיבר הראשון שהוא העיקר.

ג. נאמן להבטחה לעשות ניסים ונפלאות. ד. כל התשובות נכונות.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "**וכהן כי יקנה נפש...**" (**פרק כב'**) **לאיזה קניין הכוונה?**

א. לקונה עבד עברי. ב. לקונה אמה עבריה.

ג. לקונה עבד כנעני. ד. כל התשובות נכונות.

5. "...**לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם**" (**כג'**) **מה למדים מ: בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם?**

א. איסור "חדש" נוהג גם בחו"ל. ב. איסור חדש נוהג גם כשאין מקדש.

ג. איסור "חדש" נהג רק אחרי ירושה וישיבה בארץ. ד. א' וג' נכונות.

6. **המקלל היה - "בֶּן אִישׁ מִצְרִי" (פרק כד') בן של איזה איש מצרי היה?**

א. האיש המצרי שהרג משה. ב. אחד מערב רב שיצאו עם ישראל.

ג. בנו של פרעה שהתגייר. ד. היה ישראלי, אך התנהג כ "איש מצרי".

שאלה עפ"י פירוש הספורנו - כיתות ד' עד ח'

8. "**וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר**" (**כב'**) **מדוע הזכיר זאת כאן?**

א. השמן שתרמו בבניין המשכן אזל. ב. הזכיר שוב לפני ההדלקה הראשונה.

ג. הזכיר את אהל מועד, לכן הזכיר את כל הקשור בו. ד. א' וג' נכונות.

ברכות והודעות

"שיר השירים – קודש קדשים..." (זוהר פרשת תרומה) – **הזדמנות!!! מצטרפים לשיעור חדש – שיר השירים ביאור גאולי מעמיק - גברים ונשים - ביום שבת בשעה 16:15 - בבית הכנסת הספרדי.**

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות חינמי ללימוד תורה משמעותי על ידי כעשרים ושישה אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941